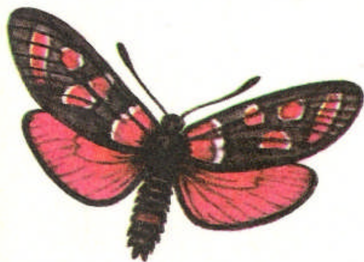
Lepkék

búvár zsebkönyvek

Móra

KALMÁR-CSÉPE

Lepkék

BÚVÁR ZSEBKÖNYVEK
MÓRA FERENC KÖNYVKIADÓ

ÍRTA DR. KALMÁR ZOLTÁN RAJZOLTA
CSÉPE MAGDOLNA

A BORÍTÓT URAI ERIKA TERVEZTE

NEGYEDIK KIADÁS

Tarka, élő virágszirmok keringenek a napfényes réten. Különös lények ezek a színes szárnyú rovarok. Testük középső részében, a torban levő parányi izmaik viszonylag nagy felületű szárnylapokat mozgatnak, melyek gyors repülésre, irányváltoztatásra teszik képessé őket. Jól ismert jelenség a lepkék rendkívüli szaglása és tájékozódása is. A hímek a nőstényt több száz méter távolságból is megtalálják, és a tápnövényt, amin majd az utódaik felnövekednek, csalhatatlan biztonsággal megismerik.

A nagy gonddal lerakott petékből kikelő utódnemzedék, a hernyó, egyáltalán nem hasonlít a szülőkhöz. Egyetlen gondja az evés. Szüksége is van a tápanyaggyűjtésre, hiszen nagy átalakulás előtt áll: bábbá vedlik, amelyben majd kialakul a lepke teste.

A kibúvó lepke szárnyai az erekbe nyomuló levegőtől terülnek szét és merevednek meg. A színes pikkelyekkel fedett szárnyak alul, a fonákjukon sokszor más, esetleg élénkebb színűek. Gyakran a faj hímje és nősténye is különböző, sőt egyes fajok még nemzedékenként is eltérőek.

Gazdasági jelentőségük általában csak a hernyóknak van, a leg- több lepke kifejlett állapotban vagy nem táplálkozik, vagy hosszúra nyúlt pödörnyelvével csak nedveket szívogat. A virágról virágra libbenő lepkék nagy hasznot hajtanak a beporzással. A vegyszeres rovarirtás pusztítása következtében ma már nem sok faj gyakori, és csak néhány éjjeli lepke hernyója okoz nagyobb kárt. A bunkós csápú nappali lepkék pedig egyes fehér lepkék kivételével (káposztalepke) védelmet érdemelnek. Ne irtsuk tehát őket!

Könyvünkben gyakran együtt láthatjuk a hím és nőstény példányt, ha egymástól nemcsak méretben, hanem színezetben vagy alakjukban is különböznek. A lepkék méreteit cm-ben, a parányi molylepkékét mm-ben közöljük.

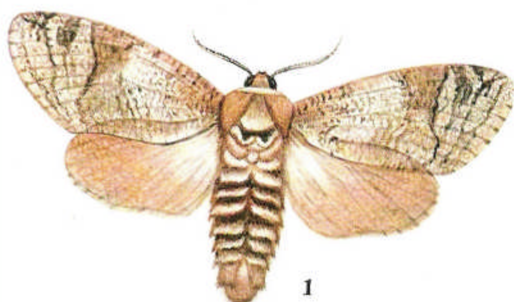
1. Fűzfarontó lepke (Cossus cossus). 6-9 cm. Májustól szeptemberig, éjjel repül, nappal a fák törzsén ül. Nyugalomban szárnyai tetőfedélszerűen testére simulnak. A farontó lepkékre jellemzően teste vaskos, hosszú, szárnya keskeny. Nagy hernyója fűz-, nyár- és egyes gyümölcsfák belsejében erős rágóival hosszú járatokat f úr, és azokban két évig él. Bábja a potrohán levő tüskék segítségével kikelés előtt a fából kitolul. A fiatal fák belsejének kirágásával azok pusztulását okozza. Veszedelmes kártevő.

2. Kis gyökérrágólepke (Triodia silvina). 3-4,5 cm. Júliustól szeptemberig, alkonyatkor és éjjel repül. Repülése ingázó. Az ősi gyökérrágólepkékhez tartozik, amelyek más lepkékkel nincsenek közeli rokonságban. Csápja igen rövid. A szárnyízesülések egymástól távol vannak. Hernyója szürkés, feje vöröses. Két évig fejlődik a sóskafélék gyökerében.

3. Darázslepke (Aegeria apiformis). 3-4,5 cm. Májustól júliusig, nappal repül, száraz, napos helyeken a virágok körül lebeg. Az üvegszárnyú lepkék, más néven szitkárok, legnagyobb termetű faja. Ezekre jellemző, hogy átlátszó szárnyaikon kevés a pikkely, ezért a darazsakhoz, méhekhez hasonlóak. Csontszínű hernyója nyárfában, fűzfában vagy e fák gyökerében rágott járatokban él. A fiatal fák pusztulását okozhatja. Bábja a kikelés előtt a fából kitolul.

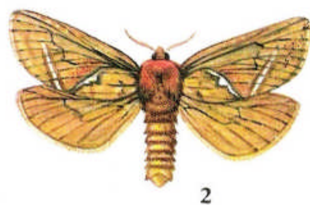
4. Almafarontó lepke (Zeuzera pyrina). 4,5-7 cm. Június—júliusban, éjjel repül. Teste feltűnően hosszú. Sárga hernyója két évig él a kőris-, alma- és körtefában rágott járataiban. A fiatal fák belsejének kirágása miatt a gyümölcsösök kártevője. A farontó lepkék családjába tartozik, ezek az apró molylepkék rokonai.

I. tábla

1

2

3

4

1. Ördögszem-csüngőlepke (Zygaena scabiosae). 2,7-3,5 cm. Június-júliusban, száraz, napos réteken a virágok nektárját szívogatja. Az összes csüngőlepkére jellemző, hogy nappal repülnek, röptük nehézkes, mozgásuk lassú. Testük vaskos, lágy. Színük fémfényű, zölden vagy kékesen fénylő, és vérvörös pettyek tarkítják. Csápjuk fűrészes, a végén duzzadt. Pödörnyelvük fejlett. Érintésre kellemetlen ízű, sárga nedvet bocsátanak ki. Hernyóik vaskosak, középen vastagabbak. A gyepszint apró növényein, főleg lóhereféléken élnek, és a növények alatt telelnek át. Sűrű szövésű, szívós gubóban alakulnak bábbá.

2. Közönséges csüngőlepke (Zygaena achilleae). 2,5-3,5 cm. Júniustól augusztusig, meszes talajú hegyvidéki réteken repül. Hernyója zöldessárga, fekete pontsorokkal díszített.

3. Bíborszínű csüngőlepke (Zygaena purpuralis). 2,8-3,5 cm. Májustól augusztusig, napfényes réteken repül. Hernyója sárgás, egy sor fekete pont díszíti.

4. Fehérgyűrűs csüngőlepke (Zygaena carniolica). 2,5-3 cm. Júniustól augusztusig, napos réteken, meleg, száraz lejtőkön található. Hernyója halványzöld.

5. Acélszínű csüngőlepke (Zygaena filipendulae). 3,5-4 cm. Júniustól augusztus közepéig, mezei virágok körül repül. Hernyója aranysárga, felül két, oldalt egy-egy sor fekete foltocska díszíti.

6. Vérpettyes csüngőlepke (Zygaena angelicae). 3-3,6 cm. Júniustól augusztusig repül. Hernyója sárgászöld. A csüngőlepkék testében levő keserű méreganyag miatt a madarak nem fogyasztják őket.

II. tábla

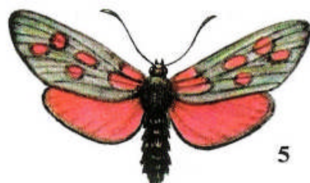

1

2

3

4

5

6

1. Ruhamoly (Tineola bisselliella). 8-16 mm (milliméter!). Az apró molylepkék legismertebb képviselője. Nappal is repül. Hernyója veszélyes kártevő, gyapjúból készült ruhaneműben, szőr vagy tollak között, két végén nyitott, fonott lakócsőben él, és rágásával azokat pusztítja. A lepke már nem táplálkozik.

2. Szűcsmoly (Tinea pellionella). 10-16 mm. Hernyója szőrmében, gyapjúban, toll között, kárpitosanyagokban él és okoz károkat.

3. Raktári gabonamoly (Nemapogon granellus). 10-16 mm. Nappal is repül. Hernyója fehér „kukac", amely a tárolt gabonában, aszalt gyümölcsben él. Maga körül szövedéket készít. Magtárakban káros, mert a gabona az ürülékétől és szövedékétől szennyeződik és befülled.

4. Lisztmoly (Anagasta kuehniella). 18-28 mm. Az éjjel repülő karcsúmolyokhoz tartozik. Hernyója a lisztben, száraztésztafélékben vagy egyéb élelmiszerekben él, és azt szövedékével tönkreteszi. Főleg raktári kártevő. Éléskamrákban is gyakori. Falrepedésekben, zugokban apró, szőtt gubóban bábozódik. Rokonai, a viaszmolyok a méhkaptárak kártevői.

5. Akácmoly (Etiella zinckenella). 24-28 mm. Éjjel repül. Vöröses színű hernyója, az akác, a borsó és egyéb hüvelyesek termésében élő „kukac" a magvakat rágja. A borsótermesztésben jelentős kártevő.

6. Aszalványmoly (Plodia interpunctella). 12-19 mm. Sötétben repül. Hernyója az éléskamrákban, raktárakban, élelmiszerekben és aszalt gyümölcsben elterjedt kártevő. Még a műanyagot is át- rágja. Hasonló hozzá a *készletmoly* (Ephestia elutella).

III. tábla

1

2

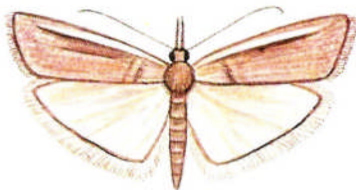

3

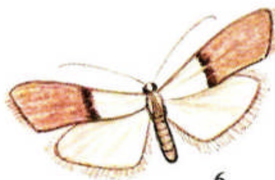

4

5

6

1. Mezei gabonamoly (Sitotroga cerealella). 13-20 milliméter. Éjjel repül. A sarlósajkú molyokhoz tartozik. Hernyója gabona- szemekben, főleg a kukoricában fejlődik. Jelentős mezőgazdasági kártevő.

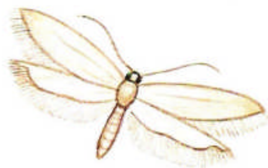
2. Barackmoly (Anarsia lineatella). 10-15 mm. Az éjjel repülő sarlósajkú molyok egyike. Hernyója az őszibarackban és egyéb gyümölcsökben élő „kukac". Az utóbbi években elterjedt kártevő.

3. Pókhálós szilvamoly (Hyponomeuta padellus). 18-22 mm. Éjjel repül Hernyója szőtt fonadékban, a „hernyófészekben", a pókhálós molyokra jellemző módon társasan él a szilva- és más gyümölcsfák levelei között, és abban telel át.

4. Kukoricamoly (Ostrinia nubilalis). 24-36 mm. Éjjel és nappal is repül. A hím és a nőstény eltérő. Hernyója a kukorica, cirok, kender és komló szárában él. A kukoricatermesztésben fontos kártevő, mert a hernyós növény szára könnyen eltörik.

5. Almamoly (Laspeyresia pomonella). 14-22 mm. Az alkonyatkor repülő sodrómolyokhoz tartozik. Vöröses színű hernyója az almában, körtében és dióban él, annak „kukacosságát" okozva fontos kártevő. Fonalon leereszkedve, a földben vagy a fakéreg repedéseiben bábozódik és telel át. Hasonló lepke a *szilvamoly* (L. funebrana).

6. Szőlőilonca (Sparganothis pilleriana). 20-25 mm. Alkonyatkor repül. Hosszú ajaktapogatói vannak. Hernyója nemcsak a szőlő leveleit sodorja össze, hanem a fürtöket és a rügyeket is rágja. Hátrafelé is fürgén mozog. A tőke kérge alatt bábozódik. Hasonló jelentőségű a tölgyfákon kárt tevő, zöld színű *tölgyilonca* (Tortrix viridana).

1

2

3

4

5

6

1. Piroscsíkos csipkésaraszoló (Calothysanis amataria). 2,5-3 cm. Áprilistól októberig, éjjel repül. Az araszolók családjára jellemzően teste kicsiny, szárnyai szélesek. Csápja finoman pillás. Hernyója az araszolólepkékre jellemzően, araszolva mozog. Nedves réteken a labodán, sóskalóromon és egyéb lágyszárú növényeken él. A földbe húzódva alakul bábbá.

2. Díszes fehéraraszoló (Scopula ornata). 2-2,5 cm. Májustól augusztusig, éjjel repül. Csápja pillás. Hernyója szürke, sötét hosszanti vonalakkal. A kakukkfűn él, laza szövedékben alakul bábbá. Szárnyát nyugalmi helyzetben széttárva tartja.

3. Pettyes sávosaraszoló (Scopula marginepunctata). 2-2,5 cm. Májustól októberig, éjjel repül. Hernyója halványbarnás, sötétebb vonallal és pontsorral. A varjúhájon és egyéb apró növényeken él.

4. Párducfoltos araszoló (Pseudopanthera macularia). 2,4-2,8 cm. Májustól augusztusig, erdei réteken, nappal repül. Hernyója zöld, egy sötét és több fehéres vonallal. Az árvacsalánon él.

5. Kis téliaraszoló (Operophthera brumata). 2,5-3 cm. A hím októbertől decemberig, este repül. A nőstény vastag testű, csökevényes szárnyakkal. Petéit a fakéregre ragasztja, ahol azok áttelelnek. Sárgászöld hernyója nemcsak erdei lombos fákon, hanem gyümölcsfákon is él. Olykor tömegesen elszaporodik, és a fák leveleit teljesen lerágja. Fonalon leereszkedve, a földben kis gubóban bábozódik. Jelentős kártevő.

6. Közönséges tarkaaraszoló (Xanthorrhoe fluctuata). 2-2,5 cm. Áprilistól szeptemberig, nappal is repül. Hernyója barna, sötétebb rajzolattal. Keresztes virágú növényeken él. Sok más apró araszolólepke-fajjal együtt esténként, a lámpák körül gyakori.

V. tábla

1

2

4

3

6

5

1. Nagy téliaraszoló (Erannis defoliaria). 3-4,5 cm. A hím szeptembertől decemberig, este repül. A nőstény szárnyatlan. Petéit csomósan a lombos fák rügyeire helyezi, ahol azok áttelelnek. Hernyója nemcsak a gyümölcsfákon jelentős kártevő, hanem a tölgyön, bükkön, nyírfán is él. Az összes araszolólepke hernyójára jellemző, hogy araszolva jár, mert a teste közepén levő tolólábai hiányoznak. Fonalon a földre ereszkedve, földgubóban alakul bábbá.

2. Köszméte-araszoló (Abraxas grossulariata). 3,5-4,5 cm. Júniustól augusztusig, nappal is repül. Bokros helyeken, kertekben látható. Az araszolókra jellemzően teste karcsú, lábai hosszúak, szárnyai nagyok, törékenyek, nyugalomban az aljzatra simulnak. Csápja pillás. Hernyója a ribizkén, kökényen, szilván él, gyakran ágszerűen megmerevedik. Laza szövedékben telel át, és tavasszal alakul bábbá. A lepke rossz ízű, a madarak nem fogyasztják.

3. Rácsos rétiaraszoló (Chiasma clathrata). 2-2,5 cm. Áprilistól augusztusig, nappal repül. A nőstény csápja fonalas, a hímé pillás. Hernyója kékeszöld, a hátán három sötét, az oldalán egy fehér sávval. A lucernán és a lóherén él, bábja ott telel át. A „pepita- lepke" a lucernásban okoz károkat.

4-5. Fenyőaraszoló (Bupalus piniarius). 3-4 cm. Májustól júliusig, fenyőfák körül, napfényes időben repül. A hím csápja tollas, a nőstényé fonalas. A hím a nősténytől színben és alakban is eltér; a 4. ábra a hímet, az 5. a nőstényt mutatja. Hernyója zöld, három fehér vonallal és sárga sávval. Fenyőfákon él, és éjjel jár táplálék után. Fonalon leereszkedve a földben bábozódik, ahol a báb áttelel. Az araszolólepkékhez igen sok faj tartozik, testük karcsú, a nappali lepkékhez hasonlóak, de csápjuk vége nem bunkós. Közülük számos faj igen ritka, szigorúan védett!

VI. tábla

1

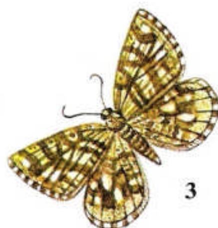

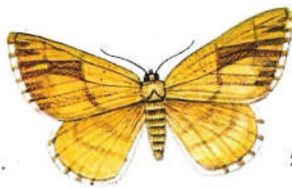
2

3

4

5

1. Vetési bagolylepke (Scotia segetum). 3,5-5 cm. Májustól szeptemberig, éjjel repül, nappal csak akkor, ha felriasztják. Teste zömök. Elülső szárnyán a bagolylepkékre jellemző rajzolat van. Szárnyai nyugalmi helyzetben tetőszerűen a testhez simulnak. Hosszú pödörnyelvével szívesen szívogatja az édes nedveket. Csápja pillás. Petéit a levelek fonákjára helyezi. Csupasz hernyója, melyet „mocskospajor”-nak is neveznek, éjjel táplálkozik; különféle lágyszárú növények levelét és gyökerét rágja. Gyakran a növények belsejében rág járatot. Elszaporodva a gabonán, répán, burgonyán, kukoricán, káposztaféléken stb. nagy károkat okoz. Mint minden bagolylepke, a talajban telel át, és bábállapotát is a talajban tölti.

2. Felkiáltójeles bagolylepke (Scotia exclamationis). 3,5-5 cm. Májustól szeptemberig, éjjel repül. Elülső szárnyán felkiáltójelszerű rajzolat látható. Hernyója különféle lágyszárú növényeken él, a kerti veteményeket és a gabonát károsítja. Éjjel jár tápláléka után. Több más, hasonló bagolylepkefaj van, amely haszonnövényeink többé-kevésbé jelentős kártevője. Ezek általában szürkésbarna színűek.

3. C-betűs fűbagoly (Amathes c-nigrum). 3,5-4,5 cm. Májustól októberig, éjjel repül. Elülső szárnyán C betűre emlékeztető rajzolat látható. Hernyója szürke, ferde fekete foltokkal, oldalán sárgás sávval. Különféle apró, lágyszárú növényeken él, de a lucernát, szőlőt is károsítja. Éppúgy, mint a vetési bagolylepke és még néhány rokon faj, a melegebb égövből évente - olykor nagy tömegben - északabbra vándorol.

4. Nagy sárgafűbagoly (Triphaena pronuba). 5-6 cm. Júniustól augusztusig, éjjel repül. Szárnyát nyugalmi helyzetben vízszintesen tartja. Hernyója apró növényeken él.

VII. tábla

1

2

3

4

1. Fenyőbagoly (Panolis flammea). 3-3,5 cm. Márciustól májusig, alkonyatkor repül, a fenyőfák koronája körül. Tora gyapjas, a hím csápja pillás. Petéit a fenyőtűkre rakja. Hernyója zöld, fehér csíkos, araszolva mozog. Igen falánk, elszaporodva kopaszra rágja a fenyőfákat. Főleg az erdeifenyő kártevője. Fenyőtűtörmelékkel, ürülékkel készített gubóban, a talajban bábozódik.

2. Salátabagoly (Mamestra oleracea). 3,5-4 cm. Áprilistól szeptemberig, éjjel repül. Tora szőrös, kissé púpos. Hernyója a salátát, káposztaféléket pusztítja. A többi bagolylepkéhez hasonlóan a talajban alakul bábbá. A kertben kártevő. Más bagolylepkék hernyói egyéb növényeken, például borsón, fűzfán okoznak kárt.

3. Káposztabagoly (Mamestra brassicae). 3,5-4 cm. Májustól szeptemberig, éjjel repül. Tora szőrös, a szőrzet csomókba rendeződik. Szárnyát nyugalmi helyzetben tetőszerűen a testre simítva tartja. Csápja fogazott. Olajbarnás hernyója is éjjel jár táplálék után, lágyszárú növényeken, főleg a káposztaféléken, répán kártevő. A talajba húzódva alakul bábbá, és ott telel át.

4. Vadgesztenyebagoly (Apatele aceris). 4-4,5 cm. Áprilistól augusztusig, éjjel repül. A szövőlepkékhez kissé hasonló, zömök testű, keskeny szárnyú faj. Hernyóját élénk színű szőrpamatok díszítik, érintésre összegöngyölödik. A vadgesztenyefán él, és a földre lemászva, a talajban alakul bábbá. Egyes bagolylepkéken megfigyelték, hogy hallanak is, a hangok felfogására a test valamely részén külön szervük van. A kártékony bagolylepkéket éjjelre kihelyezett édes nedvekkel vagy fénycsapdával fogják össze.

VIII. tábla

1

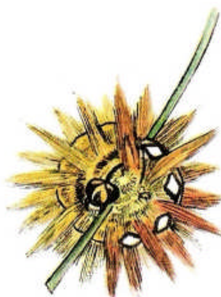
2

3

4

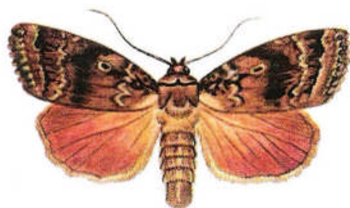

1. Zsírosbagoly (Amphipyra pyramidea). 4,5-5,5 cm. Júniustól augusztusig, éjjel repül. Szárnyait nyugalmi helyzetben egymásra fekteti, elülső szárnya keskeny. Csápja hosszú, a hímé pillás. Zöld hernyója különféle lombos fákon él. A többi bagolylepkéhez hasonlóan a talajban bábozódik.

2. Sárgás lombbagoly (Cosmia trapezina). 2,5-4 cm. Júniustól szeptemberig, erdőben, bokros helyeken, a fák körül, éjjel repül. Szárnyai nyugalomban a testhez simulnak. A hím csápja pillás. Zöld hernyója a fák lombján, főleg a tölgyfán, fűzfán, nyárfán, hársfán él. Különös tulajdonsága, hogy más hernyókat megöl és elfogyaszt.

3. Őszi kékesbagoly (Diloba caeruleocephala). 4 cm. Szeptemberben és októberben, éjjel repül. A szövőlepkékhez hasonlít. Tora gyapjas, búbos, szárnya széle hullámos. Hernyója szőrös, szemölcsös. A táblán a lepke fölött látható. Kertekben, gyümölcsösökben, főleg az almán, mandulán, valamint a kökényen gyakori volt, a vegyszeres rovarirtás következtében azonban megritkult.

4. Zöldes csipkésbagoly (Trigonophora meticulosa). 4,5-5 cm. Áprilistól októberig, nyílt helyeken, éjjel repül. Szárnya nyugalmi állapotban a testhez simul. Hernyója lágyszárú növényeken, főleg a csalánon és az árvacsalánon él. A bagolylepkék családjába nagyon sok faj tartozik. Legtöbbjük azonban a hernyók falánksága ellenére sem kártevő, mert gazdaságilag közömbös növényeken élnek. A bagolylepkék hernyói az énekesmadarak értékes táplálékául szolgálnak, ezért a vegyszeres gyomirtás hasznos madaraink számát is ijesztően csökkenti.

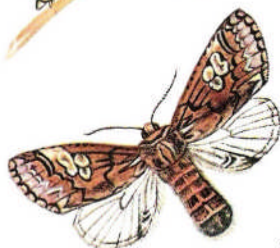

1

2

3

4

1. Kék övesbagoly (Catocala fraxini). 8-10 cm, feltűnően nagy termetű. Júliustól októberig, éjjel repül. Teste vastag. Tora szőrös, de nem búbos, szárnyai szélesek, nagyok. Csápja vékony, a hímé hosszú, pillás. Kékesszürke hernyójának haslábai hiányosak. Lombosfákon, főleg a nyár-, juhar-, szil- és kőrisfán él. A földben bábozódik.

2. Tölgyfa-övesbagoly (Astiotes sponsa). 6-6,5 cm. Júniustól szeptemberig, tölgyerdőben, éjjel repül. Hasonlít a többi vörös övesbagolyhoz, de színezete sötétebb és élénkebb, hátulsó szárnyán a középen futó, fekete sáv zegzugos. A vörös övesbaglyokra jellemzően hátulsó szárnyának fonákja fehér-fekete színű, keresztben sávos mintát mutat. Nyugalmi helyzetben az elülső szárny fedi a hátulsót, így a fatörzsön ülő lepke észrevétlenül beolvad környezetébe.

3. Vörös övesbagoly (Catocala nupta). 7-7,5 cm. Júliustól októberig, éjjel repül. Élénk mozgású, ha felzavarják, nappal is repked, és így gyakran lakásokba is behúzódik. (Ezért nevezik folyosólepkének.) Tora szőrös. Szárnyai nagyok, nyugalomban tetőszerűen a testhez simulnak. Csapja hosszú, a hímé pillás. Hernyója szürke, sötétebb pontokkal és barnás foltokkal. Meglapulva, színe beolvad a fakéreg színébe. Különféle lombosfákon, főleg fűzfán és nyárfán él. A talajban telel át, és ott alakul bábbá. Nálunk igen gyakori a hozzá hasonló *piros övesbagoly* (Catocala elocata) is. Az öves-baglyok színe szép példája a mimikri jelenségének, mert az ágacskákhoz hasonló hernyót és a fatörzsön pihenő lepkét alig lehet észrevenni. A hirtelen szétnyitott szárnyak tarka rajzolata pedig a faj ellenségeit riasztja el. Az itt felsorolt fajokon kívül sok ritka bagolylepke van, amelyek közül számos faj védett. Elpusztításuk 500-10 000 Ft pénzbüntetést vonhat maga után.

X. tábla

1

2

3

1. Aranybagoly (Plusia chrysitis). 3-4 cm. Májustól szeptemberig, éjjel repül. A tor szőrzete búbos, potrohán is szőrpamatok vannak. Elülső szárnyának fényes foltjai feltűnőek. Hernyója kissé araszolva mozog, és főleg a csalánon, árvacsalánon él. A talajban fonadékban alakul bábbá. Más feltűnő bagolylepkefajok szárnyát is díszíti aranyfényű folt, de azok nem gyakoriak.

2. Nappalibagoly (Ectypa glyphica). 2,5-3 cm. Áprilistól szeptemberig, nappal is repül. Elülső szárnya feltűnően széles. Csápja hosszú, vékony, a hímé pillás. Hernyója sárgás, barna csíkos; lágyszárú növényeken, főleg a lóherén és a lucernán él. A talajban telel át. Néhány más fajjal együtt lucernakártevő.

3. Gammabagoly (Autographa gamma). 3,5-4 cm. Áprilistól szeptemberig, nemcsak éjjel, hanem nappal is, cikázva repül. A virágokon pödörnyelvével nektárt szívogat. Este gyakran a lámpa körül kereng. Feltűnő ismertetőjele az elülső szárnyán levő, görög gamma betűhöz hasonló rajzolat. Hernyója sárgászöld, fehér oldalvonalkákkal és sárgás hosszanti sávval tarkítva. Araszolva mozog. Különféle lágyszárú növényeken, gyomnövényeken él, de kárt tesz a takarmányrépában, cukorrépában, dohányban, lucernában, kerti veteményekben és gabonában is. Jellegzetes vándorlepke, egyes években nagy tömegben érkezik délről, és hernyója ilyenkor jelentős pusztítást végez. Ezért ez a faj nem védett.

4. Vörös csipkésbagoly (Scoliopteryx libatrix). 3,5-4 cm. Júniustól októberig, éjjel repül. Barlangokba, pincékbe behúzódva a lepke át is telel. Elülső szárnyának széle jellegzetesen karéjos. A hím csápja fésűs, a nőstényé fogas. Hernyója a fűzfán és a nyárfán él. Kártétele nem jelentős.

1

2

3

4

1-2. Búcsújáró lepke (Thaumatopoea processionea). 3-4,5 cm. Júliustól szeptemberig, tölgyfák körül, este repül. Teste zömök, gyapjas, szőrös. Csápja fésűs, nincs pödörnyelve. Lerakott petéit potrohának szőrpamacsával burkolja be. Hernyói társasan élnek, nappal a szövedékükben pihennek, és csak este vándorolnak csapatosan. Szőrzetük csalánszőrei a bőrön gyulladást okoznak, a legelő állatokra veszélyesek. A hernyók kizárólag tölgyfán élnek, száraz időjárás esetén elszaporodva igen károsak lehetnek, mivel a fákat kopaszra rágják. Sem a bagolylepkéknek, sem a medvelepkéknek nem rokona, külön családba tartozik.

3. Amerikai fehér medvelepke (Hyphantria cunea). 3-4 cm. Márciustól szeptemberig, éjjel repül. Tévesen nevezik amerikai szövőlepkének, mert a medvelepkék családjába tartozik. A hím csápja fésűs. Pödörnyelve fejlett. Szőrös hernyói fiatal korukban társasan élnek, nappal szövedékben pihennek. Válogatás nélkül, különféle lombosfákon, gyümölcsfákon és lágyszárú növényeken él, és a gazdasági növényeken nagy mennyiségben elszaporodva jelentős károkat okoz. Nálunk csak 1940 óta terjedt el.

4. Füstös medvelepke (Phragmatobia fuliginosa). 3-4 cm. Áprilistól szeptemberig, éjjel repül. A medvelepkékre jellemzően teste sűrűn szőrös. A hím csápja fésűs. Fahéjbarna hernyója kisebb lágyszárú növényeken él. A medvelepkék hernyóit sűrű, hosszú szőrök borítják, többnyire a talajba húzódva, báb állapotban telelnek át.

5. Sárgás medvelepke (Spilosoma lubricipedum). 3-4 cm. Májustól augusztusig, éjjel repül. Színe változó, a hím többnyire sárgás, a nőstény fehér. A hím csápja fésűs, a nőstényé fonalas. Hernyója barna, oldalán fehér csíkkal. Apró, lágyszárú növényeken él.

XII. tábla

1

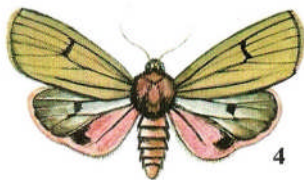
2

3

4

5

1. Csíkos medvelepke (Panaxia quadripunctaria). 4,5-5,5 cm. Július-augusztusban, száraz hegyi erdőkben, erdőszéleken, napos helyeken a virágokon ül. Nappal is repül. Hernyója a medvelepkékre jellemzően dúsan szőrös, barna-tarka; málnán, szedren, mogyorón, szarvaskerepen, füzikén és egyéb növényeken él.

2. Közönséges medvelepke (Arctia caja). 6-7,5 cm. Májusfái szeptemberig, éjjel repül, nappal a növények levelén ül. A medvelepkékre jellemző módon teste vaskos, finoman gyapjas. A hím csápja fésűs, a nősténye fonalas. A hernyót sűrű, hosszú szőrök borítják, ezért a népnyelv „papmacská”-nak nevezi. Mozgása igen élénk, gyors. Kökényen, rekettyén, szedren és különféle apró növényeken él.

3. Fekete medvelepke (Arctia vilica). 5-6,5 cm. Májustól júliusig, éjjel repül, nappal a növények levelén ül. Hernyója fekete. Az árvacsalánon és egyéb gyomnövényeken él. Nem gyakori, de feltűnő faj. A medvelepkék között vannak ritka, védett fajok, amelyeknek értéke 500-10 000 Ft.

4. Fehérpettyes álcsüngőlepke (Amata phegea). 3,5-4,5 cm. Június- júliusban nappal erdei tisztásokon, kaszálókon, legelőkön talál- ható. A virágokon ülve nektárt szívogat. Lassan és egyenesen, rosszul repül. Külseje a csüngőlepkékre emlékeztet, de a medvelepkékkel van rokonságban. Teste feltűnően karcsú, hosszú, szárnyai kicsinyek. Csápja fonalas. Sötétbarna hernyóján pamatos szőrcsomók vannak. Apró, lágyszárú növényeken, útifűn, gyermekláncfűn és egyéb gyomnövényeken él. Szőrökkel átszövött hálóban társasan bábozódik.

1

2

4

3

1-2. Gyapjaslepke (Lymantria dispar). A hím 3,5-5, a nőstény 5,5-7 cm. Júniustól októberig, éjjel repül, de főleg csak a hím példányok. Nappal a fatörzsön ül. A két ivar feltűnően különböző. A gyapjas szövőlepkékre jellemzően teste zömök, sűrűn szőrös, gyapjas, feje kicsi, pödörnyelve hiányzik. A hím csápja kétsorosan, a nőstényé egyszerűen fésűs. Szárnyai nyugalomban tetőszerűen a testhez simulnak. Petéit potrohának szőrpamatával vonja be. A hernyók éjjel táplálkoznak, nappal szövedékben pihennek, és a fakéreg alatt, laza szövedékben bábozódnak. Különböző lombos- fákon, főleg a tölgyön olykor igen nagy károkat okoz, egész erdő-részeket elpusztíthat. A hernyók és a peték áttelelnek.

3. Réti gyapjaslepke (Hypogymna morio). 2-2,5 cm. Áprilistól októberig, este repül. Csak a hím csápja fésűs. A nőstény csökevényes szárnyú, nem repül. Fekete, sárga csíkos, szőrös hernyója füveken és a gabonán is él. A kaszálókon takarmánykártevő. A növények gyökerén telel át.

4. Aranyfarú szövőlepke (Euproctis chrysorrhoea). 3-4 cm. Június- júliusban, este repül. Petéit potrohának szőrpamatával vonja be. Hernyója szőrös, barna-tarka. Különféle lombosfákon ét, kártétele a gyümölcsfákon sokszor jelentős. Nappal szövedékben, „hernyófészekben” tartózkodik, így is telel át, és a talajban bábozódik.

5. Hamvas szövőlepke (Dasychira pudibunda). 5-6 cm. Áprilistól júniusig lomberdőkben, éjjel repül. Hernyója zöldes-barnás, szőrpamatokkal díszített. Különféle lombosfákon (bükk, juhar, szil, tölgy, fűz, nyír), olykor diófán és szilvafán is nagy kárt okoz. Gubószerű szövedékben bábozódik. A szövőlepkék kevés kivétellel jelentős kártevők.

XIV. tábla

1

2

3

4

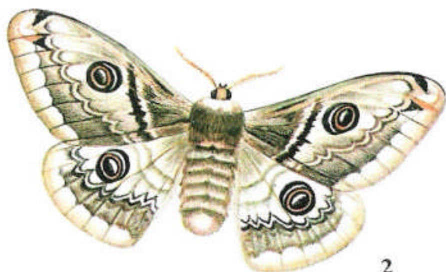

5

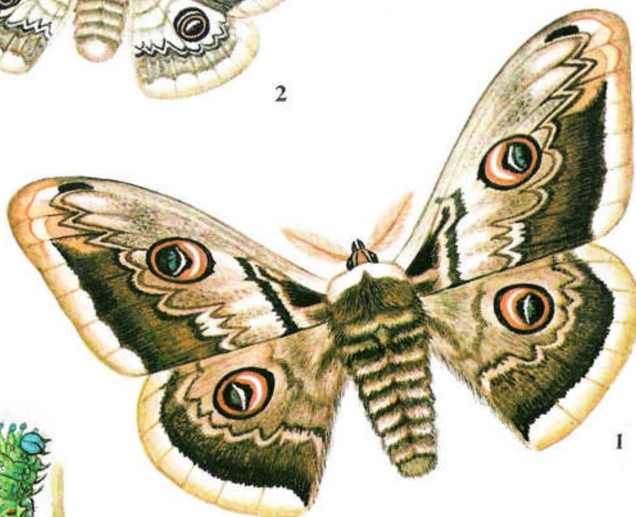
1. Nagy pávaszem (Saturnia pyri). 11-16 cm, a legnagyobb európai lepke. Márciustól júniusig, éjjel repül. Kertekben, házak körül gyakori. Az éjjeli pávaszemek családjára jellemzően teste zömök, sűrűn gyapjas, feje kicsi. Csápja kétoldalúan fésűs. Pödömyelve nincsen. Hernyója csupasz, de kiálló, tüskés, kék szemölcsei van- nak, amelyek mérges folyadékot tartalmaznak. Gyümölcsfákon, főleg a körtén, szilván, dión, mandulán él. Körte alakú gubót sző, és abban alakul áttelelő bábbá.

2. Közepes pávaszem (Eudia spini). 6-10 cm. Márciustól májusig, éjjel repül. Teste finoman gyapjas. A hím csápja kétszeresen fésűs. Hernyója fekete, kiálló, sárga, tüskés szemölcsökkel. Társasan él a kökényen. Körte alakú gubóban bábozódik, és így telel át. Ez a faj ritka, ezért védett.

3. Kis pávaszem (Eudia pavonia). A hím 5,5-7,5 cm, a nőstény 6-10 cm. Április-májusban, éjjel repül. A hím és a nőstény színében is eltérő. Tulajdonságaiban megegyezik a közepes pávaszemmel. Hernyója zöld, fekete sávokkal, vörös szemölcsökkel; különféle növényeken, kökényen, málnán, szedren, szilván, gyertyánon, fűzön, csarabon stb. él. Sűrűn szőtt, körte alakú, áttelelő gubóban alakul bábbá. Az éjjeli pávaszemeknek más világrészeken sok nagyméretű rokona él. A küldöldi rokon fajok némelyikének gubója legombolyítható, és selyemszerű fonalat ad. Hernyóiknak ugyanis éppúgy, mint a gyapjas szövőlepkéknek és a pohókoknak, ajkai között fonómirigyük van; ennek váladékából megszilárduló fonállal szőnek maguk köré gubót vagy laza fonadékot. Bábállapotban minden lepke hernyója teljes átalakuláson esik át, azaz nemcsak külsőleg, hanem belső szervei is — a szív és az idegrend- szer kivételével— teljesen átépülnek.

2

1

3

1. Selyemlepke (Bombyx mori). 3,5-4,5 cm. Kelet-Ázsiában évezredek óta tenyésztett lepkefaj, amely önálló családba tartozik. Teste zömök, gyapjas. Elülső szárnya jellegzetesen sarlós csúcsú. Csápja kétoldalúan tollas. Hernyója csupasz, fehér, feketés vagy gyűrűsen tarka. Az eperfán él. Kemény falú gubót sző, amelynek szívós szála legombolyítható, és az emberiségnek évezredeken át az értékes selymet szolgáltatja.

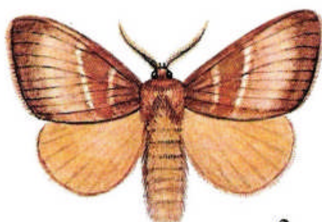
2. Málnaszövő (Macrothylacia rubi). 4-6,5 cm. Áprilistól júliusig a hím esténként, borús időben nappal is sebesen repül; a nőstény a fű között ül. A pohókfélék családjára jellemző, hogy a nőstény a hímnél nagyobb és világosabb színű. Szőrös, barna hernyója a málnán és a szedren él; a földben, laza szövedékben telel át. Szőre gyulladást okozhat. A kifejlődött hernyó a pohókfélékre jellemző gubót sző maga köré, és ebben alakul bábbá.

3. Tölgyfaszövő (Lasiocampa quercus). 5-8 cm. Júniustól augusztusig található, hímje éjszaka is, nappal is repül. A nőstény nehézkes. Hernyója barna, fehér-tarka. Különféle fákon és bokrokon, főleg a tölgyön, nyíren, kökényen, vadrózsán, veresgyűrűs somon
él.

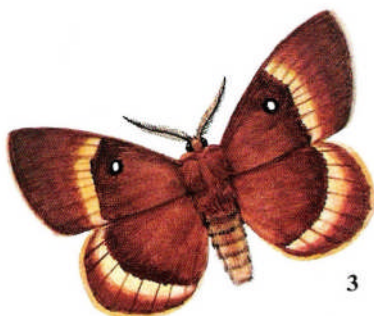
4. Gyűrűsszövő (Malacosoma neustrium). 2,8-4 cm. Júniustól szeptemberig, nemcsak éjjel, hanem nappal is repül. Petéit az ágakra helyezi el gyűrű alakban. A peték vagy a laza szövedékben társasan élő hernyók telelnek át. A fiatal hernyók a rügyeket és a zsenge leveleket rágják le, és ezzel a gyümölcsfákon nagy kárt okoznak. A kertészetben „gyűrűs pohók” néven ismerik.

1

2

3

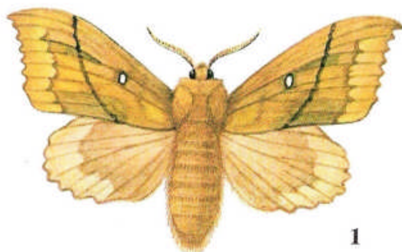

4

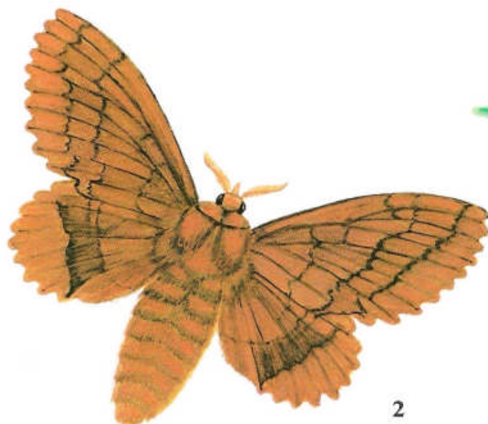
1. Szilvafapohók (Odonestes pruni). 5-6 cm. Júniusban és júliusban, főleg éjjel repül. A pohókfajokra jellemző, hogy a hím és a nőstény eltérő színű és méretű. Testük feltűnően vastag, zömök, tömötten szőrös. Fejük kicsi, csápjuk fésűs. Pödörnyelvük nincsen, a lepke már nem táplálkozik. Szárnyaik nyugalomban tető- szerűen a testhez simulnak, vagy megpihenve csak félig csukottak. Hernyóik legfeljebb csak kissé szőrösek, laza szövedékben telelnek át. Nehézkes, nagy testű faj. Hátulsó szárnya nyugalomban kilát- szik az elülső alól, mert szétnyitva marad. Hernyója kékesszürke, a harmadik szelvényén vöröses petty látható. A szilvafán és a kökényen él, nem okoz jelentékeny kárt.

2. Tölgylevélpohók (Gastropacha quercifolia). 7-10 cm. Júniustól augusztusig, főleg erdős vidéken található; éjjel, de olykor nappal is repül. Teste igen zömök, vaskos. Szárnyai nyugalomban a testhez simulnak, de a szélesebb hátulsó szárny kiáll az elülső alól. Hernyója különféle lombosfákon, főleg gyümölcsfákon él. Helyenként kisebb károkat okozhat.

3. Fenyőpohók (Dendrolimus pini). 6-8 cm. Júniustól augusztusig fenyőerdőkben nappal a fatörzsön ül, és éjjel rajzik. A többi pohókfajtól eltérően nappal nem repül. Barna hernyóján a második és harmadik szelvény mögött kék folt látható. Az erdeifenyőn olykor tömegesen található, más fenyőn csak ritkán. A fán, laza szövedékben bábozódik. Egész nyáron fogyasztja a fenyőtűket, a fákat gyakran kopaszra rágja, ezért helyenként károkat okoz.

1

2

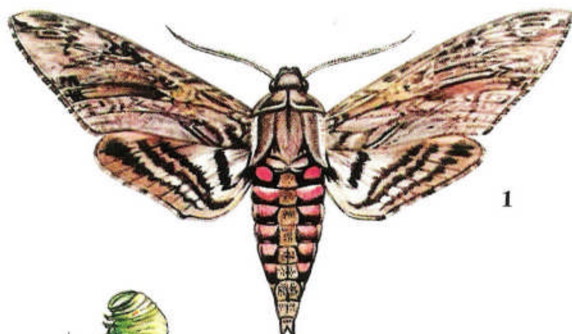
3

1. Folyófűszender (Herse convolvuti). 9-12 cm, esetleg még nagyobb is lehet. Májustól szeptemberig, este repül. Illatos és hosszú kelyhű virágokon (p1. flox, petunia) jelenik meg. Virágról virágra surran, és a szirmok előtt lebegve, hosszú pödörnyelvével szívja a nektárt. Vándor faj, sebes repüléssel nagy területeket bejár. Nagy, izmos test, keskeny szárny és nagy szem jellemzi. Hernyója nagy, csupasz, színe barna, sötétebb ferde sávokkal; a mezei szulákon és egyéb kis termetű mezei növényeken él. A földben bábozódik, bábján a szipóka különálló hüvelyben van. A zúgólepkék, más néven szenderek egyik hazai faja sem gyakori, kárt nem okoz, Kíméletet érdemel.

2. Fagyalszender (Sphinx ligustri). 8-11 cm. Áprilistól szeptemberig, az esti órákban repül. Sebes, zúgó repülése a lökhajtásos repülőgépek repülésmódjához hasonlítható. Jellegzetes vándor faj, nagy távolságokat bejár. A többi zúgólepkéhez hasonlóan igen fejlett a szaglása, a kísérletek tanúsága szerint a nőstényt a hímek sok száz méter távolságból is megtalálják. Hernyója az orgonán, fagyalon, gyöngyvesszőn és egyéb cserjéken él. A földben alakul át áttelelő bábbá.

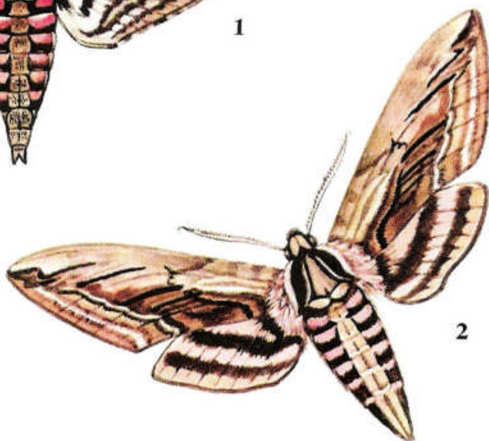
3. Halálfejes lepke (Acherontia atropos). 10-13 cm. Áprilistól októberig, este repül. Hazájából, Afrikából hatalmas távolságokra eljut, egész Európában megjelenhet. Különösen az édes nedveket kedveli, ezért gyakran a méhkaptárakba is behatol. Ha megfogjuk, fütyülő, zúgó hangot ad. Hernyója zöld színű, sárga és kék ferde csíkokkal; főleg a burgonyán, de más növényeken, például a dohányon, maszlagon, ördögcérnán, jázminon, olajfán is él. Éjjel jön elő táplálkozni. A földben bábozódik. A zúgólepkékre jellemzően a hernyón hátul farokszerű nyúlvány látható, amely fontos érzékszerv. Védett faj, még a hernyójának elpusztítása is tilos. Értéke 1000 Ft.

XVIII. tábla

1

2

3

1. Kutyatejszender (Celerio euphorbiae). 5-9 cm. Áprilistól szeptemberig, alkonyatkor repül. A zúgólepkék családjának jellegzetes faja, jellemzője az izmos, nagy, torpedó alakú test, a nagy szemek, a fejlett pödörnyelv és a keskeny szárnyak. A zúgólepkék az esti órákban nagy sebességgel haladva több száz kilométert is megtesznek, és a virágok előtt lebegve szívják a nektárt. A nagy, csupasz hernyónak tüskeszerű faroknyúlványa van. A kutyatejen él, és a földben alakul bábbá.

2. Nyárfaszender (Laothoe populi). 6-10 cm. Májustól szeptemberig, kertekben, erdőkben, este repül. Hernyója olajzöld; nyár- és fűzfákon él. Ritka faj.

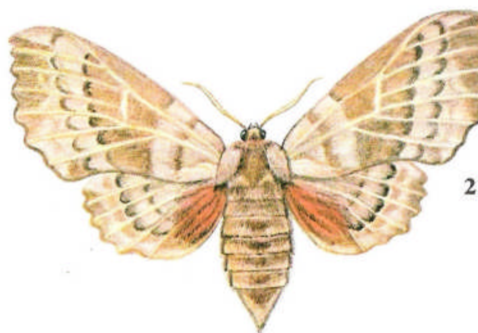
3. Kacsafarkú lepke (Macroglossum stellatarum). 3,5-4,5 cm. Májustól szeptemberig, erdőben, kertben, még a városi erkélyeken is gyakori. A többi zúgólepkétől eltérően nem este, hanem nappal, még esőben is repül. Surranó, gyors röptével virágról virágra cikázik, és a virágok előtt lebegve szívogat. Sebes, zúgó repüléssel nagy távolságokat megtesz. A többi zúgólepkétől kisebb termetével és a potroh végén levő jellegzetes szőrpamatával is különbözik. Csíkos, zöld hernyója a galajon és a festőbuzéron él.

4. Esti pávaszem (Smerinthus ocellata). 6-10 cm. Áprilistól szeptemberig, este repül. Hernyója zöld, ferde fehér csíkokkal; nyár- fán, fűzfán és olykor gyümölcsfákon (főleg az almafán) él. Nyugalomban az elülső szárnyak elfedik a hátulsót, így a fatörzsön ülő lepkét alig lehet észrevenni. Nem gyakori. A zúgólepkék vagy más néven szenderek közt nincsen jelentős kártevő.

1

2

3

4

1. Mályva-busalepke (Charcarodus alceae). 2,5-3,5 cm. Április- májusban, majd júliustól szeptemberig, száraz, füves helyeken, napos időben repül. A busalepkékre jellemzően feje nagy, csápja bunkós, teste zömök, szárnyai kicsik. Hernyója barnás színű, orsó alakú; a mályván és a zilizen, összeszőtt levelek között él.

2. Kis busalepke (Pyrgus malvae). 2-3 cm. Áprilistól augusztusig fordul elő. Zöld hernyója a mályván és különféle apró növényeken, például a lándzsás útifűn él.

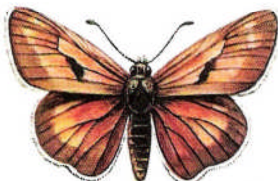
3-4. Erdei busalepke (Ochlodes venatum). 2,8-3,6 cm. Májustól szeptemberig, erdőben, erdőszéleken, meleg, száraz erdei réteken, lomhán repül. (A bal oldali kép a hímet, a jobb oldali a nőstényt ábrázolja.) Zöldesszürke hernyója a tarackbúza, a selyemperje és egyéb füvek tövén, szövött csőben él. A nappali lepkékhez hasonló busalepkék hernyója laza szövedékben alakul áttelelő bábbá.

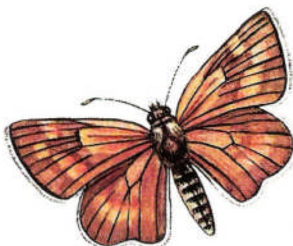
5-6. Nyírfalepke (Thecla betulae). 3,5-4 cm. Júliustól szeptemberig, erdőszéleken, bokros helyen, kertben, többnyire a földibodzán ül, vagy napos időben repül. A legkisebb nappali lepkéket magába foglaló boglárkalepkék családjába tartozik. Hernyója, amelyet a képen látunk, a nyírfán, a kökényen és gyümölcsfákon, főleg a szilvafán él. A magányos, apró hernyók nem okoznak észrevehető kárt. Különben sem gyakori.

7. Kökénylepke (Strymon spini). 2,5-3,5 cm. Májustól júliusig, cserjés helyeken szálldos, napos időben. Apró, zöld hernyója a szilvafán, a kökényen és a bengeféléken él.
Az itt következő nappali lepkék, a fehérlepkék kivételével kárt nem okoznak, ezért a természetvédelmi rendelkezések értelmében kíméletet érdemelnek, illetve védettek.

2

1

3

4

5

6

7

1. Közönséges tűzlepke (Lycaena phloeas). 2-3 cm. Áprilistól októberig, napos helyeken repül. A boglárkalepkék családjára jellemzően apró testű, bunkós csápú, fürge mozgású. Hernyója a lóromféléken, madársóskán, keserűfűn él. A földben bábozódik.

2. Kisszemes boglárka (Pseudophilotes baton). 2-2,8 cm. Április- tót augusztusig, száraz, napos réteken, virágról virágra repül. Hernyója a varjúhájon él, a kövek között bábozódik. Mint valamennyi boglárka hernyója, ez is orsó alakú, zöld vagy barna, hátán sötétebb, oldalán világos vonalakkal.

3. Közönséges boglárka (Polyommatus icarus). 2,5-3,6 cm. Áprilistól októberig, napos réteken, szántókon, utak mentén, virágról virágra száll, vagy a nedves helyeken nagy csapatokba verődve szívogat. Csak a hím kék, mert szinte minden kék boglárkafaj nősténye barna. Valamennyi faj hernyója réti növényeken, például a rekettyén, tövises iglicén, koronafürtön, szarvaskerepen, lóherén stb. él. Nappal a kövek közé bújik.

4. Ezüstös boglárka (Plebeius argus). 2-3,2 cm. Száraz, homokos helyeken található. Édes mirigyváladéka miatt a hernyót a hangyák látogatják.

5. Ezüstkék boglárka (Lysandra coridon). 3-4 cm. Napsütötte, száraz hegyoldalakon, meszes, köves helyeken repül.

6. Égszínű boglárka (Lysandra bellargus). 2,8-3,6 cm. Valamennyi kék boglárka életmódja hasonló. Egyik sem kártevő.

7. Ékes boglárka (Everes argiades). 2-3,2 cm. A hím ibolyáskék színű. Az összes boglárkafajt természeti értéknek kell tekinteni. Vannak közöttük igen ritka, védett fajok.

XXI. tábla

1

2

3

4

5

6

7

1-2. Hajnalpírlepke (Anthocaris cardamines). 3,5-5 cm. Áprilistól júniusig, erdőben, erdei réteken, kertekben, napfényes időben látogatja a virágokat. A fehérlepkék családjába tartozik. A hím szárnyán narancsszínű folt látható. Hernyója kékeszöld, oldalán fehér vonallal. Keresztes virágú növényeken él, gazdasági növényeket nem károsít, védelmet érdemel. A bábot a családra jellemzően fonal erősíti övszerűen a növény szárához.

3. Kéneslepke (Colias hyale). 4,5-6 cm. Áprilistól, esetleg már márciustól októberig, napfényes időben, réteken, megművelt területeken, lucernatáblák fölött, a virágokat látogatva sebesen repül. Hernyója a tóhere-, lucerna- és bükkönyfajokon él. Nálunk nem fordul elő tömegesen, ezért nem okoz kárt. Németül „sárga nyolcas”-nak is nevezik, a hátulsó szárnyon látszó rajzolata miatt.

4. Mustárlepke (Leptidia sinapis). 3-4 cm, a nőstény nagyobb (4-4,5 cm), és nincs a szárnyán fekete folt. Áprilistól augusztusig, erdei tisztásokon, erdőszélen, kertben, réten lassan szállva repül. Napos helyeken a virágokat látogatja. A fehérlepkék családjába tartozó, kis termetű, feltűnően cingár testű faj. Zöld hernyója pillangós virágú gyomnövényeken, például a ledneken és a szarvaskerepen él. Kárt nem okoz.

5. Sáfránylepke (Colias croceus). 4-5 cm, a nőstény nagyobb. Májustól novemberig, napos helyeken a virágokat látogatva, sebesen repül. Hernyója zöld, és pillangós virágú növényeken, főleg a lucernán él. A kéneslepkével együtt a fehérlepkék családjának sárga fajokat magában foglaló nemébe tartozik.
Mindkét szép, érdekes fajt védelemben kell részesíteni, mert ritkák.

1

2

3

4

5

1-2. Repcelepke (Pieris napi). 4-6 cm. A káposztalepkével és a répalepkével megegyezően áprilistól októberig, áttelelve márciusban is, napos időben, virágról virágra csapongva repül, vagy a nedves helyeken összeverődve szívogat. A fehérlepkékre jellemző módon vízigényes, fénykedvelő faj. Olykor tömegesen is előfordul. A fehérlepkék csapja a nappali lepkékre jellemzően bunkós végű.

3-4. Káposztalepke (Pieris brassicae). 5-7 cm. Életmódja az előzőével megegyezik. Olykor tömegbe verődve nagy távolságokra vándorol. A nőstény szárnyán három petty látható. Az őszi generáció övszerű szállal rögzíti magát a növényhez, a báb így telel át.

5. Répalepke (Pieris rapae). 3,5-5,5 cm. Ezt az általában „kis káposztalepke" néven ismert fajt láthatjuk a kertekben. Gyakran nagy csapatokban vándorol. Az előző kettővel megegyezően mind- három lepkefaj zöld színű hernyója főleg a káposztaféléken és a repcén, répán él. Olykor nagy tömegben lepi el a növényeket, és nagy károkat okoz. Közülük a répalepke a legtömegesebb, a nagy termetű káposztalepke ma már eléggé megritkult. A védelmet érdemlő nappali lepkék közül ez a három faj kivétel.

6. Galagonyalepke (Aporia crataegi). 5-6,5 cm, de lehet kissé kisebb vagy nagyobb is. Májustól júliusig, napos időben, kertben, erdőszélen repül. Barna, vörös foltos hernyója a gyümölcsfákon, valamint a galagonyán, kökényen, berkenyén, szövött fészkekben él, és abban telel át. Régebben károkat okozott a kertekben, a vegyszeres védekezés következtében azonban ma már ritka. Bábja feltűnően világossárga színű, feketén pettyes. Dereka körül öv-szerű fonal rögzíti az ághoz.

1

2

3

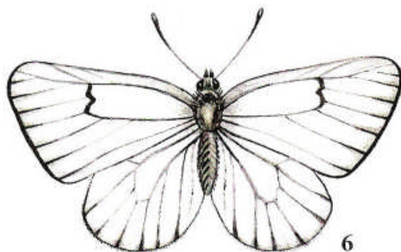

4

5

6

1. Citromlepke (Gonopteryx rhamni). 5-6,5 cm. Az áttelelt példányok miatt már februártól októberig előfordul. Napos helyeken, főleg erdőszéleken, réteken, a virágokat látogatva, csapongva repül. Nedves helyeken csapatosan szívogat. A fehérlepkékhez tartozik, bár szárnyalkata és színe kissé eltérő, a hím élénksárga. Hernyója zöld, középen kissé megvastagodott, oldalán fehér csíkkal. A kutyabengén és a varjútövisen él. Védelmet érdemel, mert nem kártevő.

2. Fecskefarkú lepke (Papitio machaon). 6-8 cm, kivételesen még nagyobb is lehet. Áprilistól szeptemberig napos, nyílt helyeken, virágról virágra repül, vagy nyirkos helyeken csapatosan össze- verődve, a nedvességet szívogatja. A sajátos alakú pillangók családjába tartozik, amelyek főleg a trópusokon élnek. A családra a hátulsó szárny farokszerű nyúlványa jellemző. Zöld, fekete és vörös-tarka hernyójának tarkóján kitolható, húsos szerv látható, amely védekezésül bűzös váladékot termel. Különféle ernyős virágú növényeken, főleg a kapron, a vadsárgarépán, köményen él. A báb telel át. Annyira megritkult, hogy feltétlen védelemben kell részesíteni. Itt említjük meg, hogy az iskolai rovargyűjtésnek éppen a természeti kincsnek tekintendő, nem káros, szép nappali lepkék estek áldozatul.

3. Kardoslepke (Iphiclides podalirius). 6-9 cm. Áprilistól augusztusig, napos helyeken, csapongva repül, és a virágokat látogatja, vagy a nyirkos helyeken a nedvességet szívogatja. A pillangók családjának jellegzetes faja. Hernyója egyes gyümölcsfákon, például mandulán, szilván és kökényen él. A vegyszeres rovarirtás következtében ma már Európa-szerte ritka, ezért nemzetközi természetvédelmi rendelkezések védik. A kardoslepke elfogása nálunk is szigorúan tilos.

1

2

3

1. Nappali pávaszem (Inachis io). 5-7 cm. Áttelelve már márciustól októberig, kertben, parkban, erdei tisztáson, napfényes időben csapongva repül. A virágokat látogatja, vagy nedves helyeken csapatosan szívogat. A szárnya szegélye csücskös, csápja bunkós, a hím első lábpárja csökevényes, pödörnyelve fejlett. E faj hernyója eleinte társasan él a csalánon. Bábja a családra jellemző módon fejjel lefelé csüngő. Legszebb nappali lepkéink egyik képviselője; a természetvédelmi rendelkezések értelmében védett.

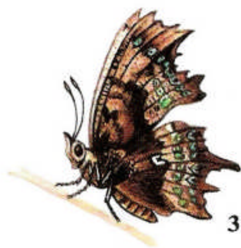
2-3, C-betűs lepke (Comma c-album). 3,6-5 cm. A tarkalepkék családjára jellemzően hernyója tüskés, barna-sárga tarka; különböző növényeken, szilvafán, mogyorón, szilfán, ribizkén stb. él. A vegyszeres rovarirtás következtében feltűnően megritkult, ezért védett.

4. Atalanta-lepke (Euvanessa atalanta). 5-6 cm. Napos időben kertben, erdőszélen a virágokat látogatja, vagy a fák törzsén ülve azok kicsurgó nedvét szívogatja. Barna hernyója a csalánon, összeszőtt levelek között él. Szép, színes, természeti értéknek tekinthető, amelynek elfogása tilos.

5. Bogáncslepke (Cynthia cardui). 4-6 cm. Az igazi vándorlepkék egyike, amely olykor csapatosan óriási távolságokat megtesz, délről északnak tartva. Barna hernyója a bogáncs, aszat, szamár- kóró és más tüskés gyomnövények levelén társasan él. Más színes tarkalepkékhez hasonlóan gyomnövényeken élő hernyóját hasznosnak is tekinthetjük.

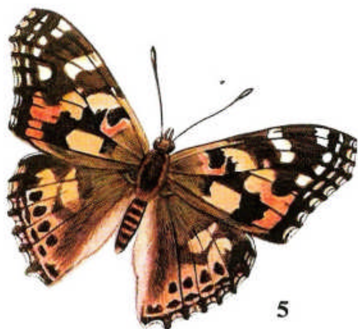
Az itt ismertetett legszebb nappali lepkéink szigorúan védettek. Hernyóik általában a csalánon élnek.

2

3

1

5

4

1. Nagy rókalepke (Nymphalis polychloros). 5-6,5 cm. Az áttelelő példányok már márciustól előfordulnak; októberig repül. Napos helyeken a virágokat látogatja. A tarkalepkékre jellemzően az első lábpár csökevényes, csápja bunkós. Hernyója társasan él a szilfán, fűzfán és egyes gyümölcsfákon. A báb lefelé függő. Megritkult faj, ezért védett.

2. Gyászlepke (Vanessa antiopa). 6-8 cm. Áprilistól októberig repül. Az erdei tisztásokat, az erdőszéleket, sűrűn bokros helyeket kedveli, ahol csapongva száll, vagy a fák kicsurgó nedvét szívogatja. Szárnyai alul feketések. Tüskés hernyója fekete, hátán rozsdaszínű foltokkal. Társasan él a nyír-, a nyár- és a fűzfán. Csak helyenként található, főként hegyvidéki, nagy termetű, ritka, szigorúan védett faj.

3. Kis rókalepke (Aglais urticae). 4-5,3 cm. Az áttelelő példányok miatt márciustól októberig előfordul. Napos időben, réteken, szántón, kertben a virágok körül csapong, vagy nedves helyeken szívogat. Barna, sárga csíkos hernyója társasan él a csalánon. Bábja fejjel lefelé függő.

4-5. Pókhálós lepke (Araschnia levana). 3-4,4 cm, az első nemzedék azonban kisebb, 2,5-3,5 cm. Tarka rajzolata miatt „térképecskének” is nevezik. Áprilistól augusztusig repül, erdőben, ligetes helyeken, napos időben. Az egymást követő két nemzedék színben is erősen eltér egymástól. (Mindkettőt bemutatjuk.) Barna, feketén sávos, tüskés hernyója társasan él a csalánon. A tarkalepkék értékes díszei környezetünknek, gyűjtőszenvedélyből vagy tudatlanságból nem szabad elpusztítani őket!

XXVI. tábla

1

2

3

4

5

1-2. Közönséges gyöngyházlepke (Issoria latonia). 3,5-5 cm. Az áttelelő példányok miatt már márciustól októberig, napos időben repül. Erdőben, réten, kertben, mindenfelé látható a virágokon. A nappali lepkékhez tartozó, egymáshoz igen hasonló gyöngyházlepkék leggyakoribb faja. Jellegzetes ismertetőjelei a hátulsó szárny fonákján látható gyöngyházfényű foltok, amit jól láthatunk az *ibolya-gyöngyházlepkének* (Fabriciana niobe) a 2. ábrán bemutatott példányán is.

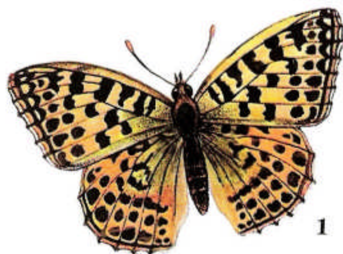
3. Nagy tarkalepke (Melitaea phoebe). 4-6 cm. Májustól szeptemberig, napos időben, réten repül. A nappali lepkékhez tartozó, itt következő három tarkalepkére és rokonaira is jellemző, hogy csápjuk bunkós, és a hím első lábpárja csökevényes. Hernyója a búzavirágon él.

4. Tüzes tarkalepke (Melitaea didyma). 3,5-5,2 cm. Májustól szeptemberig repül. Napos réten, ligetben, kertben, virágról virágra száll. Hernyója a gyújtoványfüvön, ökörfarkkórón, a szulákon és egyéb réti növényeken él.

5-6. Közönséges tarkalepke (Mellicta athalia). 3-4,5 cm. Májustól szeptemberig repül. Napfényes időben réteken, legelőn, a fészkesvirágú növények virágzatán ül, vagy ide-oda száll. Hernyója a csormolya, veronika, aszat és egyéb réti növények levelén él. E három tarkalepke és néhány hozzájuk hasonló faj szürke, vöröses tüskékkel borított hernyója gazdaságilag érdektelen növényeken él, kárt nem okoz. A tarkalepkék és a gyöngyházlepkék számos faja ritka, védett. Minthogy egymáshoz hasonlók, valamennyi kíméletet érdemel. Érdekes, hogy tudományos fajnevüket az ógörög mitológiai személyekről kapták.

XXVII. tábla

2

1

3

4

5

6

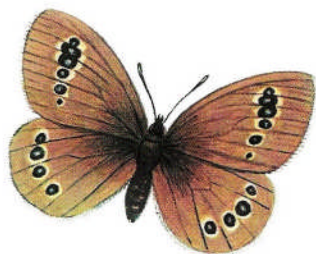
1. Kerekfoltú szerecsenlepke (Erebia medusa). 4-5 cm. Májustól júliusig, hegyvidéken, erdőszélen, erdei tisztáson, nappal csapongva repül. A szemeslepkék családjának egyik tagja. A szemeslepkékre jellemző, hogy szárnyukon szemre emlékeztető folt látható. Az árnyékos helyeket kedvelik, csápjuk bunkós, első lábaik csökevényesek, szárnyereiknek töve hólyagszerűen felfújt. Hernyóik orsó alakúak, testük végén két tüske van. Éjjel táplálkoznak. Bábjuk fejjel lefelé csüngő. E faj hernyója zöld és barna csíkos; főleg a kásafűn, kakaslábfűn él, és két évig fejlődik.

2. Közönséges ökörszemlepke (Aphantopus hyperanthus). 4-5 cm. Júniusban és júliusban, erdőszéleken, bokros helyeken, nappal csapongva száll. Hernyója szürke, vörös szőrökkel fedett. Első- sorban egyes perjefajokon él. Igen gyakori. A nőstény világosabb színű.

3-4. Nagy ökörszemlepke (Maniola janira). 4,2-5,5 cm. Májustól szeptemberig, réteken, erdőszélen, füves tisztáson, napos időben repül. Hernyója sötétzöld, oldalán hosszant futó fehér vonallal. Főleg az egynyári perjén él. Az ökörszemlepkék is a szemeslepkékhez tartoznak.

5. Fekete szemeslepke (Minois dryas). 4-5,5 cm, de a nőstény nagyobb: 5,5-6 cm. Júliusban és augusztusban, erdőben, árnyékos helyen, nappal repül. Hernyója sárgásszürke, hátán három fekete vonal, oldalán barnásszürke sáv húzódik. A fekete szemeslepkén kívül több más hasonló, ritkább faj is él nálunk. Valamennyi szemeslepke kíméletet érdemel, mert nem kártevők, hiszen hernyóik füveken élnek.

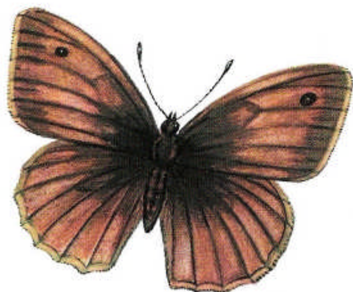
XXVIII. tábla

1

2

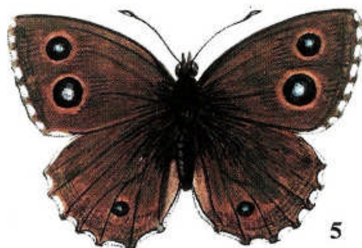

3

4

5

1. **Vörös szemeslepke** (Lasiommata megaera). 3-5 cm. Áprilistól októberig, száraz, köves, napos helyeken repül. Hernyója zöld, egy sötét és több fehér hosszanti sávval. Különféle füveken, tarackbúzán, perjefajokon él.

2. **Erdei szemeslepke** (Pararge aegeria). 3-5 cm. Áprilistól augusztusig erdőben árnyékos helyeken, nappal repül. Hernyója zöld, fehér csíkos; főleg a tarackbúzán és perjefajokon él.

3. **Sakktáblalepke** (Melanargia galathea). 4-5,5 cm. Júniustól augusztusig, napos réteken repül, vagy a mezei virágokon ül. A szemeslepkék családjába tartozik. Hernyója különféle füveken, főleg a tarackbúzán és komócsinon él.

4. **Fehérövű szénalepke** (Coenonympha arcania). 3-4 cm. Májustól júliusig erdőben, árnyékos helyeken, nappal a bokrokon ül. Zöld hernyója erdei füveken, főleg az egyvirágú gyöngyperjén él.

5. **Kis szénalepke** (Coenonympha pamphilus). 2-3,5 cm. Áprilistól októberig száraz, füves helyeken, nappal repül. Hernyója főleg a csillagpázsiton és a szagos borjúpázsiton ét. A szénalepkék a legkisebb szemeslepkék, életmódjuk is hasonló. A bunkós csápú nappali lepkékhez a felsorolt fajokon kívül még sok, de ma már ritka lepke tartozik. Ilyenek például a barnásfekete színű, fehér sávokkal díszített szalagoslepkék. A ritka és a ritkuló fajok miatt különösen fontos védelemben részesíteni a nappali lepkéket, nemcsak a természetvédelmi területeken, hanem mindenütt. Ne feledkezzünk el arról, hogy a védett faj elpusztítását a törvény 500 - 10 000 Ft büntetéssel sújtja!

XXIX. tábla

1

2

3

5

4

NÉVMUTATÓ

(A római számok a színes táblákat, az arab számok a képeket ismertető szövegoldalakat)

HU ISSN 0324-3168

1.SBN 963 11 3677 9

Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó, Budapest Felelős kiadó: Sziládi János igazgató Kossuth Nyomda (83.0860) Budapest, 1984 Felelős vezető: Bede István vezérigazgató Felelős szerkesztő : Karádi Ilona

Műszaki vezető: Szakálos Mihály
Képszerkesztő: Árva Ilona
Műszaki szerkesztő: Beszédes Natasa 110 000 példány
Terjedelem: 2,8 (A/5) ív, IF 5065

25,- Ft

A Búvár Zsebkönyvek eddig megjelent kötetei:

Madarak (4. kiadás)
Vadvirágok 1. (4. kiadás)
Gombák (3. kiadás)
Halak (3. kiadás)
Lepkék (4. kiadás)
Dísznövények (3. kiadás)
Csigák, kagylók (2. kiadás)
Fák, bokrok (3. kiadás)
Legyek, hangyák, méhek, Darazsak (3. kiadás)
Vadak (3. kiadás)
Ásványok
Mohák, zuzmók, harasztok (2. kiadás)
Bogarak (3. kiadás)
Kövületek
Kutyák (3. kiadás)
Kígyók, békák (2. kiadás)
Díszmadarak (3. kiadás)
Vadvirágok 2. (3. kiadás)
Kultúrnövények 1. (2. kiadás)
Pókok, skorpiók (3. kiadás)
Háziállatok (3. kiadás)
Gyümölcsök (3. kiadás)
Ősállatok (3. kiadás)
Kultúrnövények 2.
Felhők (2. kiadás)
Állatkerti emlősök (2. kiadás)
Állatkerti madarak (2. kiadás)
Gyógynövények
Tengeri állatok 1.
Tengeri állatok 2.
Emberek
Kaktuszok, pozsgások
Fűszernövények (2. kiadás)
Különös növények
Kisemlősök
Emberelődök
Trópusi pillangók
ősnövények
Kabócák, bodobácsok
Havasi virágok
Hagymások, gumósok

